

NEMIS VA O‘ZBEK TILLARIDA FRAZEOLOGIK ANTROPONIMLAR TAHLILI

Islomova Mushtariy Toxir qizi

O‘zMU, Filologiya va tillarni o‘qitish (nemis tili) yo‘nalishi 4-kurs

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola nemis va o‘zbek tillaridagi frazeologik antroponimlarning tahlili haqida. Shuningdek, frazeologik antroponimlar gapda qo‘llanilishi misollar yordamida tahlil qilingan va ularning o‘ziga xos jihatlari haqida ma’lumot berilgan.

Kalit so‘zlar: frazeologizmlar, antroponimlar, ismshunoslik, atoqli otlar

Inson bolasi tug‘ilishdan taqlid yo‘li bilan hamma narsani o‘rgana boshlaydi. O‘z tilini ham taqlid qilish orqali o‘zlashtirib boradi. Ma’lum vaqtga borib bola ongida yangi ma’lumotlar va yangi so‘zlar zaxirasi kengaya boradi. Shu tariqa tilning nozik jihatlari kishilar ongida taraqqiy topadi. O‘zbek tilining taraqqiy topishida, til bo‘lib shakllanishida oddiy bir so‘z, oddiy bir jumlaning ham o‘rni beqiyosdir. O‘zbek tili lug‘at boyligining kattagina qismini insonlarga qo‘yiluvchi maxsus nomlar tashkil qiladi. Kishilarning atoqli otlari fanda antroponimlar deb yuritiladi. Antroponim so‘zining lug‘aviy ma’nosini anglashdan oldin biz antroponomika atamasiga nazar tashlashimiz lozim. Ismlarni o‘rganish borasida tilshunoslikda ismshunoslik yoki nomshunoslikning bir sohasi – onomastika bo‘lib, antroponomikada kishilar ismi, sharifi, familiyasi, taxallusi, laqabi kabilar o‘rganiladi.

Nemis tilida frazeologik antroponimlarning ahamiyati katta. Odatda nemis nomlari quyidagi erkak antroponimlarini o‘z ichiga oladi: Johannes (Gans), Friedrich (Fritz), Heinrich (Heine, Hinz), Otto, shuningdek, ayol antroponimlari: Margarethe (Grete), Katharine (Trine), Liese. Ushbu antroponimlarning har biri bir nechta maxsus frazeologik birliklarning bir qismi sifatida ishlatiladi. Onomastikaning boshqa til

fanlaridan ajralib turadigan o'ziga xos xususiyati uning ob'ektining ijtimoiy determinizmining kuchayishi – o'ziga xos nomlarning madaniy va tarixiy zaminning o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiruvchi turli ijtimoiy omillarga bog'liqligidir. "Ism insoniyat madaniyatining mahsullaridan biri bo'lib, u jamoada, jamoa ehtiyojlaridan kelib chiqadi va tarixiy rivojlanishning ma'lum bir bosqichida bo'lgan jamoa uchun muhim bo'lgan xususiyatlarni aks ettiradi." Lug'aviy tarkibda milliy antroponim ishtirok etgan frazeologik birliklarning ajralib turadigan xususiyatlaridan biri ularning tor birikma qobiliyatiga egaligidir. Og'zaki frazeologik birliklar yoki aniq hayotiy vaziyatlarni bildiradi: ich will Emil heissen, wenn ... -mening ismim Emil bo'lsin, agar ... ya'ni meni ahmoq deb ayting; jemanden zum Otto machen - birovni Ottoga aylantirish, ya'ni kimnidir so'kish yoki inson xatti-harakati tamoyillarini tavsiflaydi: den Otto machen - Otto o'ynash, ya'ni o'zini xafa qilgandek ko'rsatish; den müden Geynrix spielen - charchagan Geynrixni o'ynamoq. Animatsiyaning integral semasi bilan bog'liq substantiv frazeologik birliklar, qoida tariqasida, odamlarning turli xususiyatlarini bildiradi. Shu bilan birga, ular ko'pincha ma'noda ma'lum fazilatlar yoki xususiyatlarga ega bo'lgan shaxsni belgilash uchun xizmat qiladi: Hansvurst - oddiy odam, ein sanfter Geinrich - kamtar odam, doller Otto - daredevil, ein vergessliches Lieschen - unutuvchanlik, eine liederliche Liese - slovencha. Oxirgi ikkita frazeologik birlikning kamsituvchi ma'nosi tildan tashqari sabablarga ega: Liza nomi oddiy odamlarga xos edi, ko'pincha uy xizmatkorlari bu nom bilan atalgan. Shunisi e'tiborga loyiqki, asosiy komponent sifatida milliy antroponim bo'lgan frazeologik birliklar frazeologik tizimning semantik assimetriyasi bilan tavsiflanadi, ya'ni. salbiy baholangan frazeologik birliklarning ustunligi: ein langweiliger Peter - zerikarli shaxs, ein dummer Peter - ahmoq, ein langer Lobon - katta odam. Bu hodisani asosan odamlarning salbiy faktlarga keskin emotsional va nutqiy-kognitiv munosabati sifatida talqin qilish mumkin.

Xulosa qilib aytganda frazeologik antroponimlarda shaxs ismlari yoki ularning qisqartirilgan shakllari ham qo'llanilishi mumkin. Tarkibida shaxs ismlarining har qanday ko'rinishi (ism, familiya yoki ismlarning qisqartirilgan shakllari) mavjud

bo'lgan frazeologizmlarni frazeologik antroponimlar deb atashimiz mumkin. Frazeologik antroponimlarda ismi keltirilgan shaxsga qiyoslanadi: arm wie Lazarus, ein wahrer Herkules sein, ein wahrer Nimrod sein.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Harald Burger. *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen.* Berlin, Erich Schmidt Verlag, 2010.
2. Wolf Friedrich. *Moderne deutsche Ideomatik. 2. Aufl.* München, Max Hueber Verlag, 1976.
3. Seibicke W. *Die Personennamen im Deutschen.* Berlin; New York; de Gruyter, 1982.
4. Körte W. *Die Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten der Deutschen. Nebst den Redensarten der deutschen Zechbrüder und Wetter Kalender.* Leipzig, 1837.
5. Мальцева Д.Г. *Страноведение через фразеологизмы.* М., 1991.
6. Добровольский Д.О. *Национально-культурная специфика во фразеологии // ВЯ.* 1998. № 6. С. 48-57.